

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Review of Frankfurter, D. (2019) Guide to the study of ancient magic
Kret, P.M.M.

Citation

Kret, P. M. M. (2021). Review of Frankfurter, D. (2019) Guide to the study of ancient magic. *Tijdschrift Voor Geschiedenis*, 133(4), 732-733. doi:10.5117/TVGESCH2020.4.009.KRET

Version: Publisher's Version

License: [Licensed under Article 25fa Copyright Act/Law \(Amendment Taverne\)](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3238763>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Oudheid

David Frankfurter (red.), *Guide to the study of ancient magic* (Brill; Leiden, 2019) xx, 797 p., ill., tbl., €249.- ISBN 9789004171572

De wonderse wereld van de studie naar antieke magie

Antieke magie is al tientallen jaren onderwerp van vele discussies onder wetenschappers. Onder invloed van nieuwe ontwikkelingen in de studie naar religie en archeologie wordt er recent anders naar magische bronnen en gebruikers gekeken. Samen met vele specialisten in de wereld van antieke magie en onder advies van emeritus professor Henk Versnel behandelt David Frankfurter het vraagstuk van de benadering van magie in de oudheid met behulp van nieuwe invalshoeken. Waar 'magie' eerst als exotisch en duisters werd gezien en daarna werd onderzocht vanuit de terminologie van de antieke wereld zelf, wordt nu geprobeerd de kloof tussen antieke religie en magie te dichten en af te stappen van een aantal van 'onze' definities en categorieën die nog altijd de negatieve bijmaak van hekserij hebben. Frankfurter, specialist in onder andere het magische gebruik van het gesproken en geschreven woord, bundelt de laatste kennis en nieuwste inzichten om handvatten te bieden om de studie naar antieke magie opnieuw vorm te geven.

De *Guide* richt zich op de Mediterrane wereld en het oude Nabije Oosten tot diep in de ontwikkeling van het Christendom. Na een introductie (deel 1), vraagt Frankfurter zijn auteurs op drie manieren met het begrip 'magie' om te gaan. In de eerste stap (deel 2) wordt het begrip vermeden en wordt gekeken naar de antieke beschrijving van onwettige

of dubbelzinnige rituele handelingen. In de tweede stap (deel 3) bekijkt men de bronnen die moderne onderzoekers verzameld en gecategoriseerd hebben als 'magie'. Tot slot (deel 4), wordt er gekeken naar de mogelijkheden om magie niet als definitie maar als kenmerk te gebruiken: magisch. Deze drie benaderingen resulteren in overzichten en inzichten die de onderzoeker door het veld van de studie naar antieke magie gidsen.

Het Nederlandse woord magie kan niet één op één worden vertaald met een woord uit de oudheid. Woorden die we als magie zouden willen vertalen, worden in antieke teksten vaak gebruikt om rituelen aan te geven die als ambigu of zelfs onwettig worden gezien. In deel twee van de bundel wordt naar de beeldvorming van deze rituelen gekeken. Door naar deze beeldvorming te kijken, ontdekken we welke praktijken, krachten en personen als ambigu of gevaarlijk werden bestempeld door een, vaak elitaire, institutionele minderheid. Yuval Harari beschrijft bijvoorbeeld een belangrijk genderaspect: hoe bepaalde vroege Joodse teksten de angst van mannen voor zelfstandige vrouwen tonen. Door Frankfurters brede visie op het begrip 'antieke wereld' worden ook culturen en periodes aangehaald die in onderzoek naar antieke magie niet altijd intensief besproken worden, zoals in de artikelen over het Zoroastrisme in Iran en faraonisch Egypte. Zeker dit laatste artikel van Jacco

Dieleman is een belangrijke toevoeging: het laat zien dat er niet altijd sprake is van een afkeur van magische rituelen. *Heka* was juist een gerespecteerd onderdeel van de religie.

In deel drie worden de daadwerkelijke krachtige rituelen besproken aan de hand van de aan ons overgeleverde bronnen, zoals het gebruik van amuletten om te beschermen en vervloekingstabletten om te straffen. Via deze bronnen komen we dichterbij de antieke makers en gebruikers van wat we 'magie' noemen. In dit deel van de bundel gidsen de auteurs de lezer letterlijk door de bronnen. Ze tonen de achtergrond en de voor- en nadelen van de vaak moderne categorieën, hoe de antieke bronnen, makers en gebruikers volgens de nieuwste ontwikkelingen begrepen kunnen worden en ze tonen waar er nog meer onderzoek mogelijk en nodig is. Een belangrijke verandering in het debat waar dit boek in mee gaat, is het breder kijken dan enkel naar de geschreven bronnen. Dit wordt gedaan door middel van bronnencategorieën en -benaderingen die zelden bij andere studies naar antieke magie inbegrepen worden. Een voorbeeld is de toevoeging van de artikelen van Andrew Wilburn: 'Figurines, images and representations' en 'Building ritual agency'.

In het vierde deel toont Frankfurter een vernieuwende manier voor het benaderen van magie: magisch als een kwaliteit van bepaalde handelingen, woorden of materialiteit en magisch als onderdeel van een religieuze, sociale of culturele wereld. Met zijn artikel over magisch als een kwaliteit van materiaal haakt Frankfurter aan bij de recente ontwikkeling om de

rol van materialiteit mee te nemen in de studie naar antieke magie. Frankfurter benadrukt de relatie tussen mens en object en het magische element als de kracht van het object. Voor de antieke gebruiker hadden magische objecten de mogelijkheid om het menselijke leven te beïnvloeden en te veranderen. Met het onderzoeken van de totstandkoming van deze kracht en de rol die het object speelde in het leven van de gebruiker, toont Frankfurter nieuwe mogelijkheden om de magische bron te begrijpen. Het afsluitende artikel van Esther Eidinow richt zich op de sociale context. Hoe kunnen magische bronnen ons meer leren over individuele emoties en sociale spanningen? Wat zijn de motivaties voor het gebruik van magische objecten, voor de veroordeling ervan en hoe veranderde dit door de tijd heen? Deze vragen komen steeds terug in de *Guide*, worden vaak aangedragen voor vervolgonderzoek en zullen de komende jaren het debat gaan domineren.

De bundel van Frankfurter is zeker niet het laatste wat geschreven zal worden over het definiëren van antieke magie en de relatie tussen magie en religie. Door de driedelige benadering van het begrip magie, de grote diversiteit in culturen en periodes en in type bronnen, samen met vernieuwende verschuiving van magie naar magisch en tot slot van tekst naar object en sociale context hebben Frankfurter en zijn collega's een heel helder, overzichtelijk en coherent werk geschreven dat voor zowel de student als de ervaren onderzoeker een nieuw startpunt kan zijn.

Patricia Kret, Universiteit Leiden